

art4d

NUMBER 74
AUGUST 01
50 BAHT

ARCHITECTURE/DESIGN & ARTS

OFF THE PLANET
UDOM UDOMSRIANAN
THE 49th BIENNALE OF ART IN VENICE
PLATEAU OF HUMANKIND
SEXUAL EXPERIENCE OF JAN DARA
NONZEE NIMITBUTR
BODY ARCHITECTURE
THE CROSSOVER ZONE

photograph by Somkid Panniyachai

The 46 year long history of Panabhandhu comes to an end this October. Worapan Klampaiboon recalls the design of the school that is a Modern masterpiece.

Farewell to PB

ปานะพันธ์ถือเป็นโรงเรียนเอกชนที่มีบทบาทสำคัญแห่งหนึ่งในประวัติศาสตร์การศึกษามัยใหม่ของประเทศไทย ย้อนหลังไปในช่วงรอยต่อของการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 รัฐบาลได้ให้ความสำคัญกับการจัดการศึกษามัยใหม่เพื่อผลิตประชาชนที่สามารถร่วมกันพัฒนาประเทศ ทางเอกชนได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลด้วย ประกอบกับการประกาศการศึกษาภาคบังคับในปี พ.ศ. 2479 ทำให้จำนวนนักเรียนได้เพิ่มขึ้นอย่างมาก และจากการที่นักเรียนต่างจังหวัดที่เพิ่มขึ้นอย่างมากที่ต้องการเข้ามาเรียนต่อในกรุงเทพฯ เพื่อมาเรียนในโรงเรียนที่มีมาตรฐานการศึกษาสูงกว่า โรงเรียนปานะพันธ์จึงถูกก่อตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2497 ในสมัยที่ จอมพล ป. พิบูลย์สงครามเป็นนายกรัฐมนตรี โดยผู้ก่อตั้งคือคุณอัญญา สาตรพันธุ์ (พ.ศ. 2446-2533) และคุณเล่าเจียมิน สาตรพันธุ์ (พ.ศ. 2453-2537) การก่อตั้งเริ่มที่สวนอนุบาลบนถนนพญาไทก่อน ต่อมาเมื่อนักเรียนเพิ่มขึ้นทำให้มีการตัดสินใจที่จะสร้างโรงเรียนที่สมบูรณ์แบบ บนพื้นที่ 38 ไร่ บนถนนลาดพร้าว เมื่อขยายตัวเต็มที่จะรับนักเรียนตั้งแต่ ป.1 จนถึง ม.6 จำนวน 5 พันคนในสมัยนั้น

การก่อสร้างโรงเรียนแห่งใหม่เริ่มในปี พ.ศ. 2498 การบุกเบิกที่ดินขณะนั้นเริ่มจากการปลูกต้นไม้เล็กบนทุ่งหญ้าร้าง จากนั้นแต่ละตึกค่อยๆถูกสร้างขึ้นด้วยทุนในช่วงแรก 60 ล้านบาท อาคารช่วงแรกมีความสูง 2-4 ชั้น โครงสร้างคอนกรีตผสมไม้ในรูปทรงแบบประโยชน์ใช้สอยนิยม (Functionalism) และมีหลังคาจั่ว อาคารรุ่นต่อมาที่ก่อสร้างหลังปี พ.ศ. 2508 เป็นต้นมา มีลักษณะที่ต่างไปจากอาคารเรียนรุ่นแรกมาก เนื่องจากถูกออกแบบขึ้นด้วยอิทธิพลของ Le Corbusier ซึ่งกำลังมีอิทธิพลทางความคิดด้านสถาปัตยกรรมไปทั่วโลกในขณะนั้น สถาปนิกผู้ออกแบบคือองอาจ สาตรพันธุ์ ซึ่งศึกษาสถาปัตยกรรมจากมหาวิทยาลัยคอร์เนลและเยล ตึกแรกนี้อาจได้ออกแบบคือ อาคารโรงอาหาร 2 ชั้น ที่เริ่มสร้างปี พ.ศ. 2506 ถึงปี พ.ศ. 2509 อาคารต่อมาคือตึก 9 ในปี พ.ศ. 2513 ตึกยิมเนเซียมปี พ.ศ. 2528 ห้องสมุดปี พ.ศ. 2534 และหอพักปี พ.ศ. 2539 อาคารรุ่นที่ 2 นี้ถูกสร้างขึ้นในผังที่สอดคล้องกับอาคารเดิม โดยมีจุดเด่นที่ศิลปะของการก่อสร้างและการประสานอิทธิพลที่สถาปนิกได้รับจากงานของมาสเตอร์คนสำคัญในแต่ละช่วง

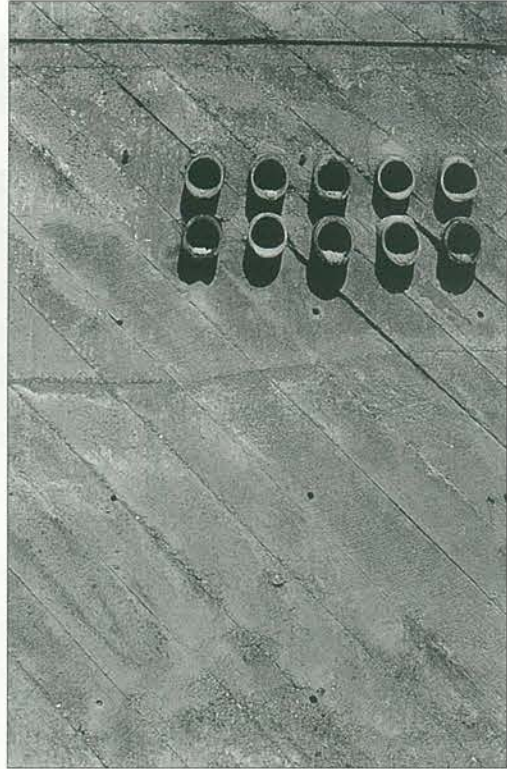
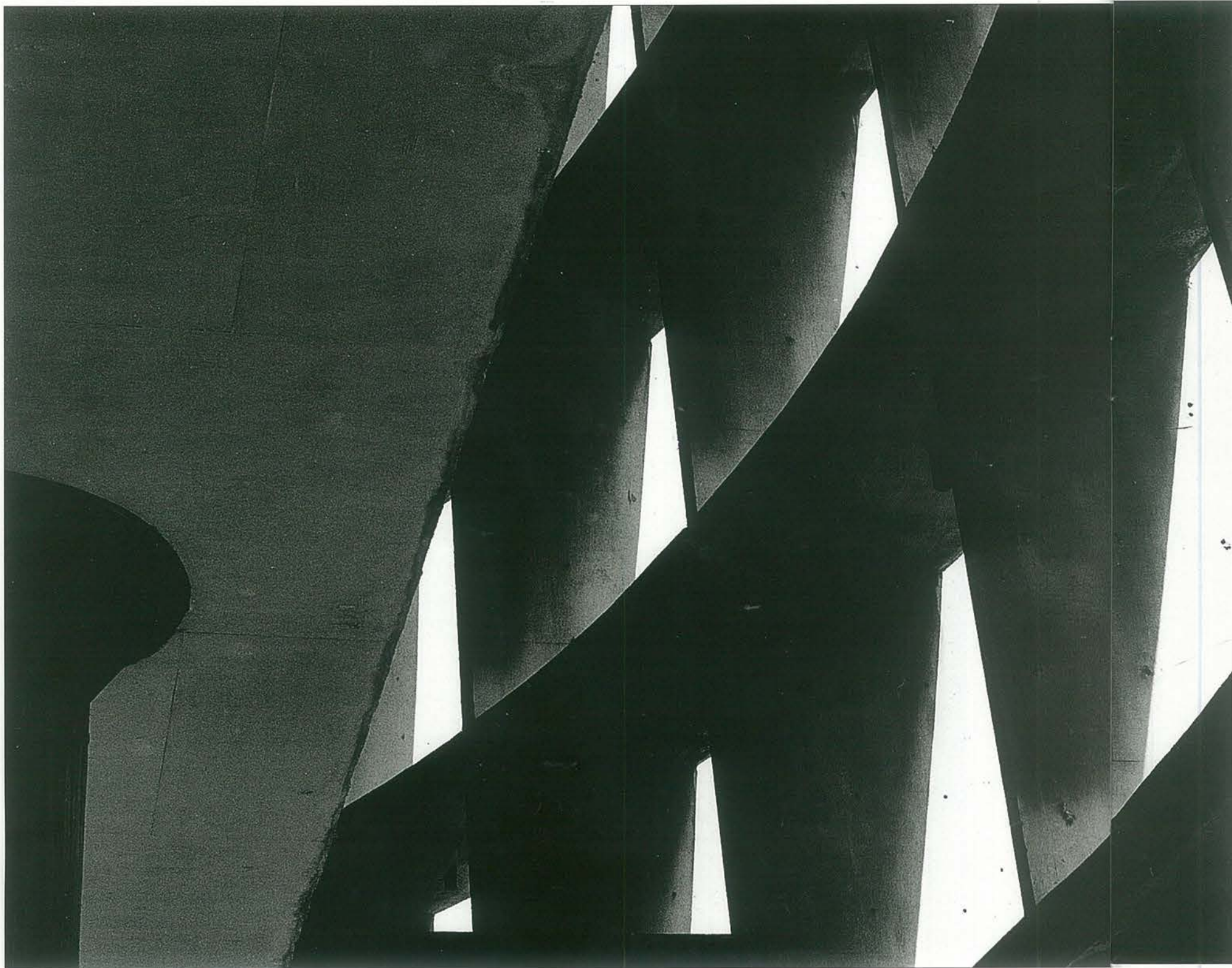
เวลา เริ่มตั้งแต่ Le Corbusier, Louis Kahn, Alvar Aalto จนถึงอิทธิพลจากสถาปนิกยุคเหนือของส และนีโอคลาสสิก อย่าง Palladio (ค.ศ. 1508-1580) และ Shinkel (ค.ศ. 1781-1841) รวมถึงสถาปนิกเอกชาวสวีเดนอย่าง Erik Gunnar Asplund (ค.ศ. 1885-1940)

โรงอาหารสำหรับนักเรียน 3 พันคนในปี พ.ศ. 2506 คืองานแรกในชีวิตสถาปนิกขององอาจ สาตรพันธุ์ งานชิ้นนี้ถูกสร้างขึ้นในช่วงที่สถาปัตยกรรมสมัยใหม่เปี่ยมไปทั่วโลกอย่างเต็มที่ ตึกสำคัญหลายแห่งของสถาปัตยกรรมสมัยใหม่ถูกสร้างขึ้นในช่วงนี้เช่นกลุ่มอาคารใน Illinois Institute of Technology (IIT) และ Farnsworth House ในทศวรรษที่ 30 โดยมี Mies van der Rohe, LA Tourette และ Chandigarh โดยคอร์บูซีเยร์ช่วงทศวรรษที่ 30 -กลางทศวรรษที่ 60 รวมถึงงานสมัยใหม่ที่ถูกตีความโดยสถาปนิกของภูมิภาคต่างๆในโลกที่กำลังอยู่ในช่วงงอกงาม เช่นงานของ Oscar Neimeyer และ Lucio Costa ในบราซิล งานของ Kenzo Tange ในญี่ปุ่น งาน New Brutalism และ James Stirling ในอังกฤษ เป็นต้น

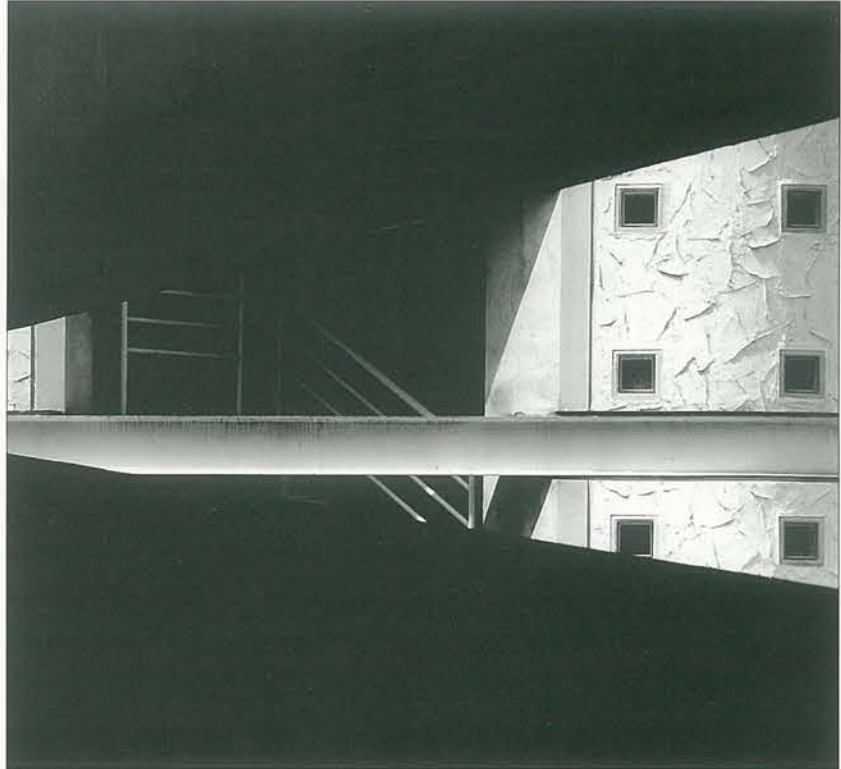
ในบรรดาแนวคิดต่างๆนั้นต้องนับว่าอิทธิพลของคอร์บูซีเยร์ได้แพร่หลายออกไปกว้างไกลที่สุด โดยคนแรกที่ได้ชี้ให้เห็นการสถาปัตยกรรมในขณะนั้นเข้าใจและซาบซึ้งถึงงานของคอร์บูซีเยร์ก็คือ Colin Rowe (ค.ศ. 1920-1999) ครูปรัชญาประวัติศาสตร์สถาปัตยกรรมชาวอังกฤษที่ได้ชี้ให้เห็นถึงการเชื่อมโยงระหว่างงานคลาสสิกของพาลลาดีโอ และซิงเคิล เข้ากับงานของคอร์บูซีเยร์ ในช่วงปี ค.ศ. 1962 ที่โรว์สอนที่คอร์เนลนั้น องอาจได้มีโอกาสฟังบรรยายของโรว์ จนเกิดความประทับใจในงานของคอร์บูซีเยร์ และความงามจากอาคารโบราณที่เชื่อมกับงานของคอร์บูซีเยร์ ซึ่งสิ่งนี้ได้เป็นหลักในการออกแบบขององอาจในทุกงานจนถึงปัจจุบัน

โรงอาหารแห่งนี้ออกแบบขึ้นในช่วงที่องอาจเป็นนักศึกษาและกลับมามีอาคารก่อสร้างเป็นเวลา 3 เดือนช่วงปิดเทอม อิทธิพลของคอร์บูซีเยร์ยังแสดงออกอย่างชัดเจนผ่านองค์ประกอบทั้งหมด ซึ่งเป็นเทคนิคก่อสร้างคอนกรีตเปลือยที่ต้องนับว่าช่างมีฝีมือที่ยอดเยี่ยม ซึ่งต่อจากอาคารนี้องอาจได้ออกแบบตึกคณะวิทยาศาสตร์ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ในปี พ.ศ. 2511 ซึ่งได้รับอิทธิพลของคอร์บูซีเยร์และทูลย์ลัคห์นั้นอย่างชัดเจน โดยเฉพาะโถงบันไดที่ได้รับความนิยม

(รูปหน้า 50-51) อาคาร
โรงอาหาร ซึ่งสร้างในปี
พ.ศ. 2506 เป็นอาคาร
คอนกรีตเปลือยทั้งหลัง
รายละเอียดทางสถา-
ปัตยกรรมของตึก 9 ซึ่ง
สามารถเห็นอิทธิพลจาก
งานสถาปัตยกรรมของ
เลอ คอร์บูซีเยอย่าง
ชัดเจน
(ขวาบน) อาคารยิมเน-
เซียมในด้านที่มองจาก
อาคารโรงอาหาร เห็น
ผนังโค้งผิวปูนหยาบ
(ขวาล่าง) ภาพถ่ายจาก
ตึกเรียนไม้ 2 ชั้น เห็น
ยอดโดมรูปกรวยของ
อาคารยิมเนเซียม ทำจาก
ไฟเบอร์กลาสหล่อสำเร็จ
ทำสีทอง

จากงานของคานท์ที่หอศิลป์ของมหาวิทยาลัยเยล
อิทธิพลจากงานของคอร์บูซีเยอร์ที่ได้แสดงออก
เต็มที่จนถือเป็นจุดสรุปในงานช่วง 'Cor-
busien' ขององอาจก็คือตึก 9 ที่ก่อสร้างในปี
พ.ศ. 2512 โดยองอาจได้รับอิทธิพลอย่างสูง
จากอาคารสถานทูตฝรั่งเศสในเมืองบราซิเลีย
ที่คอร์บูซีเยอร์ออกแบบในปี พ.ศ. 2507 แต่ไม่
ได้รับการสร้าง โครงการของคอร์บูซีเยอร์ประกอบ
ด้วยตึกเหลี่ยมซึ่งเป็นที่พักและตึกกลมสูง 7 ชั้น
เป็นสำนักงาน โดยตึกเหลี่ยมนี้ Werner Se-
ligman สาธุศิษย์ของคอร์บูซีเยอร์ได้นำแบบ
ไปสร้างหลังตึก 9 ไม่นาน องอาจได้นำผังตึก
กลมมาพัฒนาต่อเป็นตึก 9 ชั้นโดยรูปแบบ
มาตรฐานของห้องทั่วไปจะเป็นสี่เหลี่ยมและมี
แนวกั้นแดดกลมล้อมรอบ ภายในประกอบด้วย
ส่วนห้องเรียน หอพักนักเรียนและห้องทำงาน
ฝ่ายบริหาร ผังรูปวงกลมนี้ถูกเลือกใช้เพราะเข้า
กับที่ดินที่แคบบริเวณด้านหน้าโรงเรียน ซึ่งใน
งานต่อๆมาขององอาจยังคงแสดงอิทธิพลของ
คอร์บูซีเยอร์อย่างต่อเนื่องตั้งแต่อาคารสำนักงาน
ชายหมู่บ้านส้มหลามในปี พ.ศ. 2515

อย่างไรก็ตามจากพื้นฐานที่มองเห็นความ
สำคัญของการประวัติศาสตร์ ประกอบกับการ
เติบโตของแนวคิดโพสโมเดิร์น ผลงานของ
องอาจในช่วงปลายทศวรรษที่ 70 จึงเริ่มมี
ลักษณะประวัติศาสตร์นิยมมากขึ้น โดยเริ่มจาก
บ้านคุณกร สุริยสัตย์ ในปี พ.ศ. 2519 อาคาร
โตชิบา ปี พ.ศ. 2520 อาคารอพาร์ทเมนต์
จรัลมาศปี พ.ศ. 2527 จนถึงจุดที่แสดงอิทธิพล
โพสโมเดิร์นเต็มที่ในปี พ.ศ. 2528 กับอาคาร
ยิมเนเซียมของปานะพันธุ์

อาคารยิมเนเซียมถูกสร้างขึ้นในตำแหน่ง
สนามเทนนิสเดิม ซึ่งสามารถเข้าถึงได้ง่ายจาก
อาคารและส่วนอื่นๆของโรงเรียน ตัวอาคารจะ
ถูกวางเว้นระยะจากอาคาร 4 ชั้นและ 2 ชั้น เพื่อ
ให้เกิดลานด้านต่างๆ ในการเชื่อมต่อกับตึกเดิม
พื้นที่ก่อนใหญ่สุดคือส่วนยิมเนเซียมจะถูกรังไว้ตรง
กลาง โดยรอบจะประกอบด้วยอาเขต โถงทาง
เข้า ห้องน้ำ สระว่ายน้ำ ในขนาดที่เล็กลงและมี
ลักษณะที่สัมพันธ์กับอาคารข้างเคียงของแต่ละ
ทิศคล้ายตึกเล็กล้อมรอบตึกใหญ่ ซึ่งได้รับ
อิทธิพลจากความคิดของ Aldo Rossi รวมถึงมี
รูปด้านที่ได้รับอิทธิพลอย่างมากจากงานบ้าน
court gardener ของซิงเคิลในปี ค.ศ. 1829-
33 และซุ้มทางเดินของอาคารรัฐสภาในนิวเดลี
โดย Edwin Lutyens สถาปนิกชาวอังกฤษ
(ค.ศ. 1869-1944)

ในงานชิ้นนี้ องอาจได้ให้ช่างใหม่ที่ได้ทำงาน
ร่วมกันมาอีกหลายชิ้นเช่นอาคารห้องสมุด ผู้
ก่อสร้างที่มันได้ประกอบวิชาชีพกันมาแต่รุ่นพ่อ
และรักงานช่างที่ได้แสดงความสามารถทักษะ
และความคิดของช่างมีส่วนสำคัญมาในอาคารยิม
เนเซียมไปด้วยศิลปะของการก่อสร้างเช่นพื้นผิว
คอนกรีตที่หลากหลาย การก่อผนังอิฐโค้ง arch
ก่อสาน ฯลฯ และงานประดับรายละเอียดเติม
ไปด้วยการตกแต่ง เช่นผิวปูนหยาบ กระเบื้องสี
ทอง บล็อกแก้ว ซึ่งต่อมาองอาจได้ยอมรับว่า
รายละเอียดทางการก่อสร้างและความคิดที่มาก
เกินไปทำให้อาคารนี้ไม่ประสบความสำเร็จ

การมุ่งเข้าหาความเรียบง่ายได้เริ่มแสดงออก
ชัดเจนในอาคารหอสมุดที่เริ่มสร้างในปี 1986
เมื่อองค์ประกอบที่รุงรังถูกตัดทิ้งไป ระเบียบ
ของอาคารคลาสสิกจึงปรากฏชัดเจนอย่างยิ่ง รูป
ทรงของ Gardener Court's House ยังคงมี
อิทธิพลสูงรวมถึงผัง Pleasure Villa ของซิง-
เคิลถูกนำมาใช้บริเวณมุขหน้าและโถงบันได
อาคารห้องสมุดถูกวางไว้ปลายอาคารไม้ 2
ชั้นด้านหน้า และใกล้กับเรือนนอนหลังเก่า โดย
มีอาคารยิมเนเซียม สระว่ายน้ำอยู่ใกล้เคียงและ
เชื่อมต่อกันด้วยซุ้มไม้เลื้อย ผังถูกวางแบบ
สมมาตร ระดับและผังภายในส่วนโถงอ่านหนังสือ
ถูกพัฒนาต่อจากงาน Stockholm Library ของ

แอสปลันด์ ซึ่งเป็นหนึ่งในอาคารที่เยี่ยมที่สุดใน
งานช่วงก่อนโมเดิร์นที่ยังมีการอ้างอิงกับงาน
คลาสสิก ส่วนรูปตัดและวิธีเข้าถึงถูกนำมาใช้อย่าง
ชัดเจน เช่นการหาเส้นที่แยงมุม รวมทั้งการใช้
พื้นผิวที่เรียบมีการตกแต่งน้อยทำให้อาคารห้อง
สมุดคล้อยคลาจากโรงยิมไปในทางที่สงบมาก
ขึ้น และความสงบเช่นนี้ยังเป็นสิ่งที่งานของ
องอาจพยายามจะเข้าถึงให้มากขึ้นในงานช่วงต่อ
มาจนปัจจุบัน

กลุ่มอาคารในปานะพันธุ์ได้แสดงถึงความ
หลากหลายของความคิดสถาปัตยกรรมในช่วง
เวลาต่างๆ และสะท้อนถึงพัฒนาการทางความ
คิดของสำนักงานสถาปนิกองอาจ สถาปนิก
เป็นลำดับอย่างต่อเนื่อง บางคนกล่าวว่าเป็ผล
งานที่นิยมตะวันตกมากเกินไป บางคำถามของ
ใจเกี่ยวกับการใช้รูปทรงอดีตที่มากขึ้นทุกทีๆ
แต่คุณค่าของกลุ่มอาคารปานะพันธุ์ที่เป็นที่ยอมรับ
คือความประณีตในการกลั่นกรองอิทธิพลจาก
มาสเตอร์อย่าง คอร์บูซีเยอร์ แอสปลันด์ ซิง-
เคิล พาลาดีโอ ฯลฯ ในเรื่องสัดส่วนและที่ว่าง
ผ่านรายละเอียดของวัสดุและการก่อสร้างที่มี
คุณภาพ เราจึงได้เห็นวัสดุเช่นคอนกรีตเปลือย
ถูกใช้อย่างพิถีพิถันร่วมกับอิฐ ไม้ เหล็ก ด้วย
รอยต่อที่ประณีตงดงาม ด้วยศิลปะของงาน

ช่างที่สร้างขึ้นจากฝีมือช่างที่มีใจรักศิลปะของ
การก่อสร้าง ร่วมกับการวางผังที่มุ่งสร้างสภาพ
แวดล้อมให้เหมาะสมกับการเป็นสถานที่สำหรับ
เรียนรู้อย่างดี ด้วยเหตุนี้คุณค่าของสถาปัตยกรรมจึง
ได้ถือกำเนิดขึ้นและคงอยู่ตลอดมา

หลังจากการก่อสร้างมานานกว่า 40 ปี ช่วง
กลางเดือนตุลาคมปีนี้ อาคารต่างๆในโรงเรียน
ปานะพันธุ์จะถูกทุบทิ้งทั้งหมด เพื่อดำเนินกิจ-
การ เป็นธุรกิจประเภทอื่น ตึก 9 หรือตึกกลม
ริมถนนลาดพร้าว ซึ่งอยู่ในความทรงจำของผู้คน
ที่เปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของโรงเรียนปานะ
พันธุ์กำลังจะกลายเป็นอดีต อดีตที่เคยมีสถา-
ปนิกคนแล้วคนเล่าไปเยี่ยมเยียนเพื่อหาความรู้
ครั้งหนึ่งเคยเป็นความฝันของผู้ก่อตั้งโรงเรียน
ที่จะสร้างโรงเรียนที่มีคุณภาพ เป็นความฝันของ
สถาปนิกและช่างที่จะได้ร่วมกันสร้างอาคารที่
ดี เป็นความฝันของพ่อแม่ที่จะให้ลูกได้เรียน
หนังสือกับครูใจดี กำลังจะกลายเป็นเพียงความ
ทรงจำในไม่อีกกี่เดือนข้างหน้า

โรงเรียนปานะพันธุ์เปิดให้เข้าชมสถาปัตยกรรม
ในบริเวณโรงเรียนเป็นโอกาสสุดท้ายระหว่างวันที่
13-21 ตุลาคม 2544 โดยมีการบรรยาย
พิเศษและสนทนากับสถาปนิกในวันเสาร์ที่ 13
ตุลาคม เวลา 13.30 น.]

Panabhandhu School was founded in 1954
by Un Satrabhandhu and Lamjiag Satrabhandhu
who began with kindergarten level classes at
first and went on to develop the school further,
completing the project in 1955. Located on 38-
rai area of Payathai district, the school at it's
full capacity from Primary 1 to Secondary 6
could house 5,000 students.

The construction of the new school began
in 1955 with a budget of 60 million Baht. The
buildings were 2 to 4 storey high and featured
functional concrete and wood structures with
gable roofs. The next phase of structures, built
in 1965, were influenced by the work of Le
Corbusier who played a dominant role
worldwide in architectural scene during this
period. The architect is Ongard Satrabhandhu
who graduated from Cornell and Yale. The first
building he designed was the 2-storey canteen
started in 1963 and complete in 1966. Next
came Building 9 in 1970, the gymnasium in
1985, the library in 1991 and the dormitory
in 1996.

The canteen which accomodated 3,000
students was the first piece of architecture
designed by Ongard and was built in the time
when Modern Architecture prevailed all over
the world. Among various movements, Le
Corbusier's influence was the strongest one.
Ongard, while studying at Cornell, was
impressed by Le Corbusier's works and the
beauty of ancient buildings that epitomize Le
Corbusier's ideas pointed out by British famous
architectural instructor Colin Rowe. This

became Ongard's main design principle and
lasts until today.

The canteen was designed when Ongard,
still a student, had come back home for a 3-
month vacation. Le Corbusier's influence on
him emerges in all elements such as the
exposed concrete which required skilful
workers. The influence of Le Corbusier was
completely expressed as the conclusion of
Ongard's Corbusien works as seen in Building 9
at Panabhandhu School. Here Ongard was
inspired by the French Embassy in Brazil which
Le Corbusier designed in 1964 but was not
actually built.

However, true to his fundamental interest in
not only historical buildings but also the growth
of the Post Modern movement in architecture,
Ongard's works in the late '70s began to
portray more historicity - The Gymnasium, built
on a former tennis court, featured courtyards
on each side allowing for easy access to the rest
of the facilities of the school. The gymnasium
part was placed in the middle surrounded by an
arcade, atrium, toilets and swimming pool,
which were down scaled in relation to adjacent
buildings.

An approach of simplicity was obvious when
it came to building the library in 1986 in which,
Ongard got rid of exceeding elements and the
order of classic building principles and the
influence of Shinkel's work became clearer.

A few buildings at Panabhandhu School
display a diversity of architectural thinking
reflecting changes of the period. This in turn,

illustrates the consistent development of
Ongard Satrabhandhu as an architect. Some say
that his works are very westernized. Some
question his constant use of classical forms.

However, what is of value in the Panabhandhu
buildings in terms of proportion and space via
the detailing of materials and the quality of
construction, is the sophisticated application of
influences from masters such as Le Corbusier,
Eric Gunnar Asplund, Karl Frederic Shinkel,
Andrea Palladio, etc. As we can see, materials
such as exposed concrete collaborated with
brick, wood, steel brought together by skilful
craftsmanship. Moreover, the master plan also
creates a beneficial environment for learning -
revealing the true spirit of architecture.

Panabhandhu has been a place that many
architects visit. Once it had been a dream of the
founders to create a school of quality. It had
been a dream of an architect and his builders to
collaborate in creating a fine piece of archi-
tecture. It had been a dream of parents for
their children to be well educated. At 40 years
of age, all buildings of Panabhandhu School will
be razed to the ground to make way for other
business used, and all will be confined to
memory in the next few months.

[Ongard Satrabhandhu will give a talk at
Panabhandhu School on Saturday 13 October
2001, 13.30 hrs. There will be an 'open-house'
for all buildings in the school from 13-21 October
with a site-tour by the architect on 13, 14, 20 &
21. For information please call 0-2661-5272]